

Smuda, Henryk

"Grodziska Mazowska i Podlasia",
Leszek Gajewski, Irena Górska, Łucja
Okulicz, Ludmiła Paderewska, Jerzy
Pyrgała, Wojciech Szymański,
Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk
1976 : [recenzja]

Rocznik Mazowiecki 7, 331-332

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IV. RECENZJE I OMÓWIENIA

Grodziska Mazowska i Podlasia, Leszek Gajewski, Irena Gór-ska, Łucja Okulicz, Luźmiła Paderewska, Jerzy Pyrgała, Wojciech Szymański, Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydawnictwo, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1976 ss. 191, fot. 127.

W końcu 1976 r. ukazała się oczekiwana od dawna przez historyków i archeologów praca sumująca aktualny stan wiedzy o grodziskach średnio-wiecznego Mazowsza i Podlasia. Publikacja jest wynikiem długoletniej, bo liczącej prawie dwadzieścia lat pracy, zapoczątkowanej jeszcze przez byłego Zakład Polskiego Atlasu Archeologicznego, kierowanego początkowo przez prof. Włodzimierza Antoniewicza oraz doc. Zofię Wartołowską, a następnie doc. Wojciecha Szymańskiego. W latach późniejszych pod patronatem Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN doraznie współpracowało wielu archeologów, głównie przy weryfikacji obiektów.

Omawiana publikacja ma charakter źródłowy, może więc służyć badaczom, szczególnie archeologom. Zawiera poza słowem wstępnym opis grodzisk uwzględniający badania i materiały oraz obszerny aneks, na który składają się: alfabetyczny wykaz grodzisk, wykaz grodzisk według podziału administracyjnego, alfabetyczny wykaz domniemanych grodzisk wymagających weryfikacji, alfabetyczny wykaz miejscowości wykreślonych z rejestru grodzisk, wykaz skrótów źródeł pisanych, bibliografię oraz spis ilustra-

cji. Do książki dołączono plany grodzisk i mapę.

Część materiałową ułożono alfabetycznie według nazw miejscowości, z uwzględnieniem gminy oraz województwa; dla ułatwienia podano również nazwy dawnych powiatów i lokalizację na mapie w skali 1:100 000. Część opisowa podaje lokalizację opisową grodzisk, krótkie omówienie przebiegu badań terenowych, ich autora, okres, w jakim były wykonywane, po czym następuje opis wyników badań oraz określenie własności i miejsca składowania zabytków. Całość uzupełniają szkice lokalizacyjne (orientacyjne lub szczegółowe tachimetryczne) oraz rysunki ważniejszych lub charakterystycznych zabytków.

Z treści opracowania wynika, że zespół autorski oraz współpracujący z nim historycy zweryfikowali 85 stanowisk, przy czym dziesięć spośród nich poddanych było lub jeszcze jest systematycznym badaniom. Nie poddano weryfikacji 15 obiektów. Równocześnie skreślono z listy grodzisk 50 obiektów.

Mimo bezspornie dużej przydatności dzieła dla Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków oraz archeologów i historyków zespół autorski nie

ustrzegł się szeregu drobniejszych, a nawet i poważniejszych potknięć. Oto najważniejsze z nich:

Ograniczenie terytorialne obszaru ewidencjonowanych grodzisk tylko do dawnego województwa warszawskiego, które — jak wiadomo — nie obejmowało całego historycznego Mazowsza i Podlasia. Należało wobec tego podać tytuł publikacji bardziej adekwatny do treści.

Ukazanie się wydawnictwa przed zakończeniem pełnej weryfikacji stanowisk nie pozwoliło także na opracowanie pełnych materiałów dla 15 wymienionych w książce grodzisk.

Poważniejsze wątpliwości może budzić chyba przedwczesne skreślenie niektórych stanowisk z listy grodzisk. Dotyczy to w szczególności grodziska w Czernicach Borowych w województwie ciechanowskim. Autorzy nie we wszystkich przypadkach wykorzystali dostępne im materiały weryfikacyjne (zob. hasło „Szreńsk” s. 140). Pominięto zawarty w Informatorze Archeolo-

gicznym komunikat o prowadzonych w 1974 r. badaniach, stwierdzających istnienie śladów grodziska. (Informator Archeologiczny — Min. Kult. i Szt., Gen. Konser. Zabytków i PAN — IHKM, Warszawa 1975, s. 265, Szreńsk — Zamek Dziedziniec, B. i M. Piotrowscy).

Mimo tych i innych mankamentów otrzymaliśmy publikację wartościową i użyteczną, o efektywnej szacie graficznej i starannej stronie edytorskiej, wymagającą jednak umiętnego i uważnego korzystania, w szczególności w odniesieniu do nie zweryfikowanych stanowisk oraz skreślonych z listy grodzisk. Wydaje się celowe przygotowanie następnej, rozszerzonej edycji, która zgodnie z tytułem objęłaby obszar całego Mazowsza i Podlasia i uwzględniłaby ponowną weryfikację stanowisk wątpliwych oraz aktualny stan badań archeologicznych prowadzonych na Mazowszu i Podlasiu.

Henryk Smuda

Mazowsze w drugiej połowie XVI w. Atlas historyczny Polski. Mapy szczegółowe XVI w. nr 7 pod red. Władysława Pałuckiego opracowali: Anna Dunin-Wąsowiczowa, Irena Gieysztorowa, Józef Humnicki, Wanda Lewandowska, Kazimierz Pacuski, Władysław Pałucki, Henryk Rutkowski. Mapa w skali 1:250 000 (2 ark.), plany i herby miast wojewódzkich; cz. II — Komentarz, indeksy, Instytut Historii PAN, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1973, ss. 255, mapy w tekście i teka osobno.

Mapa Mazowsza w drugiej połowie XVI w. wraz z obszernym, choć jednocześnie zbyt zwięzłym tomem komentarzy w poważnym stopniu zapełnia lukę w znajomości ziemi Rzplitej w dobie złotego wieku, za ostatnich Jagiellonów i Stefana Batorego. Przygotowana została przez zespół warszawskiej Pracowni Atlasu Historycznego, początkowo związany z TNW, od jesieni 1953 r. należący do Instytutu Historii PAN. Zespołem tym przez wiele lat kierował Stanisław Herbst.

Podstawę źródłową mapy stanowią

rejstry poborowe z drugiej połowy XVI w. uzupełnione informacjami innych źródeł, głównie lustracji i inwentarzy królewskich, w mniejszym stopniu wizytacji kościelnych. Jej główną treść, podobnie jak innych map dotyczących XVI w., stanowi ustalenie pełnej sieci osadniczej. W serii tej ukazała się m.in. mapa woj. lubelskiego (S. Wojciechowski, 1966) opracowana w sposób podobny. Ale Lubelszczyzna jest regionem znacznie mniejszym od Mazowsza. Więcej też na jej terenie znajduje się dużych wsi, zakładanych i